

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

**Mysta In Pulpito Simplex, seu Dissertatio Theologica, De
Simplicitate, Quam Ecclesiasticus Præsul, in suggesto,
Nunquam non, sollicitus ac satagentius obervare debet**

Nitsch, Georg

Wolffenbuttelaë, MDCCXVI

VD18 13021338

Quaestio II.

urn:nbn:de:gbv:45:1-13753

Auditorum conspectus, ut & eorum vel incuria, vel attentio multa dicenti suggerunt. Der Geist des Redners (ita nonnemo pereleganter) wil allezeit frey seyn / und lasset sich ohngern an die Worte binden. Die besten Einfälle und kräftigsten Worte fließen uns mitten unter den Reden auf die Zunge / wenn die Sinnen von denen Zuhörern geschärffet / und die Gedanken durch eine und andere Umstände gleichsam entzündet werden. Accedit, sacrosanctam DEI auram spirare ubi vult; quando vult; & quomodo vult, ad præmeditata itaque & in chartam coniecta, obstinate se adstringere, minime par est.

Quæstio II.

Sacri eloquii simplicitas, numne omnem penitus fastidit eloquentiam, omnemq; respuit orationis concinnitudinem?

Resp. Ajo cum excellentissimo Arrowsmith: *Esto quilibet verbi minister alter Apollos, vir eloquens, potens in Scripturis. Eloquens sit per me licet, (qui, ut Moses olim, utinam totus populus Jehovæ essent Propheta; ita paratus sum optare: Utinam omnes Jehovæ Prophetae essent oratores!) verum eloquentia non theatri, sed Theologica, mascula, flexanima, i. e. Biblica. Eloquens sit vel ad miraculum, modo interim potens sit, non in Poëtis & Historicis, non in Philosophis & Philologis, non in Scholasticis & Patribus, nedum in Traditionibus & Legendis; sed in Scripturis. Vid. Tactica sacra, pag. 219. Non equidem requiritur oratio compta, sed nec sordida placet; non unguentata, sed nec hircosa; non florida, sed nec squalida; non nimium concinnata, sed*

nec

nec inepta; non amœnitate lasciva, nec tamen asperitate horrida; non rhetoricè purpurata, sed nec confragosa, & per scabra decurrens. Paucis: Non fit læta, sed nec neglecta; Spurcicies æque minus decet, quàm typhus. Periodorum numerositas non omnino prætermittenda, sed nec improba sacrilegaque sedulitate affectanda. *Cavendum quippe, sunt verba B. Augustini, ne divinis gravibusque sententiis, dum additur numerus, pondus detrahatur.* Lib. 4. de doctr. Christ. cap. 20. Ad fidei dogmata quod attinet, sine troporum & figurarum ornatu, ne mysteria rerum, verborum mysteriis implicentur, sunt proponenda; Utendum quoque, quoad fieri potest, stylo & phrasi Scripturæ; nam nihil convenientius, quàm ut res cœlestes, iis exprimantur phrasibus, quæ ipsum Spiritum S. autorem habent. *Quæ DEI sunt, ita Apostolus, de se & suis Cooperariis, loquimur, non sermonibus, quos docet humana sapientia; sed quos docet Spiritus Sanctus.* I. Cor. 2, 13. Optimè Nazianzenus: *Loquere quæ sunt Spiritus, & si possibile est, nihil aliud.* In Orat. de modest. Nec enim eloquentiæ perfectior magister, quàm qui linguam fecit. Ad moralia autem, hoc est, ad exhortationes & dehortationes quando perventum fuit, ibi oratorem christianum non decebit floridius quandoque & picturatus incedere. *Verba grata & acceptabilia studuit invenire Ecclesiastes, Cap. 12, 10.* Et ubi, quæso, illud scriptum, Legatos DEI, styli ariditatem, verborumque asperitatem, in

facris

sacris suggestibus debere sectari? Mala aurea requi-
 runt thecas argenteas; & quo speciosius vehiculum,
 eo gratior quoque est sententia. At enim vero Apo-
 stolus Paulus omnem dicendi peritiam proscribere vi-
 detur, quando ait: *Se non venisse in eminentia facun-
 dia* 1. Cor. 2. Respondet B. Hopffnerus, Theologus
 ad unguem factus, distinguendo inter veram *δευδνλα*
 & vim, per eloquentiam docendi, hortandi, consolandi;
 & inter fucatam illam *κολακικην*, qua religionem infle-
 etit, ad hominum cupiditates, quibus tota, phalera-
 to & ambizioso verborum apparatu, subservit. De
 hac loquitur Paulus, non vero de illa. Qui enim
 omnem eloquentiam damnet is, qui omnium Apostolo-
 rum eloquentissimus, & ob summam dicendi gravita-
 tem ac potentiam, pro Mercurio fuit habitus, Act. 14. qui
 artificiosissime-structis orationibus, apud Felicem & Fe-
 stum elegantissime causam egit? Act. 24. & 26. quem deni-
 que pro suggestu audire concionantem, unice vocavit Augu-
 stinus? Nempe eloquentia hac donum DEI est, Es. 3. quod
 in Aarone, Exod. 4. Apollo, Act. 18. & aliis compluri-
 bus Spiritus S. commendat. Quin & in sacris literis ma-
 nifesta sunt documenta consummata alicujus eloquentia,
 teste Augustino, l. 4. de doct. Christ. c. 17. Unde Ambro-
 sius non dubitavit asseverare eos, qui primi de arte dicen-
 di scripserunt, praecepta omnia ex divinis libris collegisse,
 l. 18. Epist. 63. cui adstipulatus Beda artificium dicendi
 omnesque figuras orationis studuit explicare, adhibitis
 exemplis ex Scriptura S. desumptis. Vid. Loc. Theol. p. 25.
 Non omnis igitur; sed tantum fucosa & fastuosa, à
 Paulo,

Paulo, improbatur eloquentia; ea scilicet, quæ à simplicitate crucis Christi abducit, veritatem exauctorat, falsitatem promovet, errores palliat, auditoresque ad eos amplectendos pellicit, 2. Petr. 1, 16. & 2, 3. Apoc. 17, 3. 4. & 18, 6. Verbo: Non eloquentia, sed eloquentiæ taxatur ὑπεροχή, seu eminentia. Quo verò, quid sit vitii eloquentiæ eminentia, eo constet manifestius, exemplo aliquo, id ipsum paucis ostendere conabor. Carolus Borromæus, Antistes Mediolanensis, quem Ecclesia Romana sanctis adscripsit, inter orandum, plumbeâ glande, à Sicario quodam petitus, tranquillâ mente, & securò vultu excepisse visus est. Atrocitatem hujus criminis ineptus aliquis declamator, talibus pigmentis calamistrisque ivit inustum: *Truculenta illa carnificis manus (quantum ausa nefas!) manus intulit Præsuli integerrimo, cujus manus omnium inopia, ac solatio serviebant. Effertus latro plumbeam pilam, non pili faciendam, sed ingentis pili instar, in Caroli petus excussit; at illico constantia grandiore pilo retusa, mox pertasa scelus, in vestis sinum sese abdens, suam tegere conata est temeritatem; dumque cutem tangere non audet, in cotem explorata abit fortitudinis. In nunc, exclamans, & plaude! Tonuit strepitu atrium, nec tamen hæsit Præsul attonitus; sonitum non metuit, quia pro hominum salute, apud DEVM perorabat; ignem non timuit, quia spiritu ignescebat; globum non expavit, quia precum sagittas in cælum jaculabatur. Plumbum illud tunc sanè plumbeum non fuit, quum tam sollerter viri sanctitatem*

tem

tem agnoverit: natura non paruit, ut miraculum pareret;
 Et quia magnitudo prodigii, cum flagitii immanitate pugnavit, à purpura criminis ruborem discit, quaritque ejus in latebris pœnitentiam. Quæ monstra vidi! globus ille impius una fuit Et pius. Impius, dum parricidio innocentis destinabatur. Pius, dum nocens parricide detre-
 ctavit imperium. Stetit conscientia piaculi timidus, non tam plumbi pondere, quàm crudelissimi officii onere retar-
 datus. Ingemuit, non tam pulveris bombo, quàm inau-
 diti facinoris atrocitate. Scilicet noluit glans illa eum vulnerare, qui totum se DEO voluntariis cruentabat vulneribus. Sanguinem non elicuit, quia purpuratus An-
 ristes, vel purpura exutus, expresso flagris sanguine, coti-
 die purpurabat. O globum ipsa innocentia ferendi pre-
 tiosum! Dicerem te gemmam atque unionem, nisi vitæ gemmam Carolo eripere voluisses; sed quia frustratus es ictum, non frustrabor te laude tua. Cedant tibi lapilli omnes pretiosi; cedant Indici, Persicique maris topatii, atque amethysti; cedant Cyri Et Cræsi infinitæ opes, atque inexhaustæ divitiæ. Non ita micat Smaragdus, non adeo radiat pyropus, non tam scintillat adamas, non tam Oceani litora margaritis constrata rutilant: quam tua ista gloria, quod in fonti pepeceris, vel ipso ex fumo perennis fulgurat Et immortalis. Mysterium agnoscite, Et obstupescite. Humani vulnus odii in divini plagis amoris scilicet, non potuit hospitari. Quid enim erat pectus Caroli, nisi divini fons amoris, ita exundans, ut paupes non tantum aurea caritate largiendo ditaret; sed
 etiam

etiam plumbeam glandem in auream, dum ferienti tanto amore parcit, commutaret? Non potuisti tamen efficere, o Carole, quin tua caritatis purpura, in alieni sceleris argumentum, ac probrum erubescendum verteretur. Vid. Frid. Wichmanni, Rectoris hodie Brunsvicensis, Amici mei singulariter honorandi, disputationem, sub præsidio clarissimi Viri, Casparis Corberi, Eloquentiæ Prof. publ. & ordin. Helmst. de dictione figurata habitam, cap. 3. §. 18. En! hæc est ὑπεροχὴ τῆς λόγου, seu eminentia facundiæ! Horatius vocat

Projicere ampullas, & sesquipedalia verba.

Sed de hisce foetoribus, ne verbulum amplius nunc proferam. Manet, ornatu verborum aliquo, in ambone, licitum esse uti, dummodo non sit meretricius; sed matronalis. Fucus exesto, sed non τὸ πρέπον; sequatur decor & gratia, sed non quærat. Apostolum Paulum suadæ medullam vocavit Hieronymus, & de ipso affirmavit, nitore sermonis & eloquii venustate, totum ad fidem mundum traduxisse. Et quot etiam (perpendas modo) flosculi rhetorici, in dictis & scriptis ipsius passim occurrunt! Confer, si placuerit, lamenta Jeremiæ, nec satis troporum figurarumque miraberis schemata. Tolle etiam hæc ornamenta, ex Patrum scriptis, & quid erunt aliud, quàm campus sine floribus, quàm diadema sine gemmis, quàm cœlum sine sideribus? Admodum venuste Cassiodorus, de Psalterio Davidis: *Est quadam, ait, cœlestis sphaera, stellis densa micantibus, & ut ita dixerim, quidam parvo*

P

pul-

*pulcherrimus, qui velut oculorum orbibus, & cælorum
multiplici & decora varietate depingitur. De Divin. Lect.
l. 4. Obsignabo id, quod dixi, viri, divino zelo, & pia
solidaque litteratura, reverendi, D. Joh. Tarnovii testi-
monio: Quia in hoc versu (2 scil. cap. 2. Prophet. So-
phon.) elegantes sunt paronomasia, à Spiritu S. per Pro-
phetam adhibita, monemur ab eloquentia studio verbi di-
vini ministrum non debere esse alienum, quum id Spiri-
tus S. non spernat, qui nec illud damnat, nisi quatenus ni-
mium illi tribuitur, & soli opera navatur, ut faciebant
Pseudo-Apostoli, qui relicto DEI verbo, inanes quasdam
tantum venabantur Philosophicas, pro sua sectæ ratione,
elegantias. I. Cor. I, 17. & c. 2, 4. 5. 13. I. Petr. I, 16.
Col. 2, 8. Nos autem volumus, ut minister verbi res ex
sacris literis rite depromptas, ordine & scite proponat, ut
ita philosophica ornamenta ancillentur sua Domina Theo-
logia, & illa profana, ad pium usum conferamus, sicut
quondam spolia Ægyptiaca adhibebantur ad tabernaculi
sancti, & ab aliis hostibus accepta, per Davidem manu-
bia, ad templi structuras, qua de re vide Mich. 4, 13. &
in genere differentem Augustinum Lib. 2. de doctrin. Christ.
Basilium M. in oratione προς τὸς ῥητορ. Chytræum de studio theol.
recte formando; Areticum, in problemate, 103. 104. 105. Meisn.
p. 1. Phil. sobr. quest. gener. In specie id facile de Rhetorica
usu posset pluribus probari, quomodo in Scriptura creber-
rimus usus sit omnium troporum Metonymia, Iro-
nia, Metaphora, Synecdoches, omnium figurarum in di-
ctione & extra dictionem, ut vulgo dividuntur, nisi hæc
ex aliis*

ex aliis facile suppleri posse crederemus. Videantur Chytrai in Rhetoricam annotationes; Hyperius de stud. Theol. Index subiectus Bibliis Tremellii & Junii. Quid? quod nec ab ἀποστόλοις alphabeticis Spiritus S in textu hebræo abstinuit, in Psalm. 25, 34. 37. III. II. II. 9. 145. Prov. 31, 10. &c. & quatuor capitibus prioribus Threnorum Jeremia. Sed hæc levia (ut vulgo putantur) quis curat, quum pleraque nostra studia consumuntur, vel in controversiis cognoscendis, vel in postillis legendis? Conf. comment. in Proph. Sophon.

Quæstio III.

Ad αἰσῶον introitualem pertinent quoque honoris ac amoris tituli; de his itaque queritur, num salva simplicitate, ἐν ἀγίῳ βίβλῃ, à rerum sacrarum Tractatore, possint adhiberi?

Resp. Possunt. Ratio, quia

I. Angelus ad Mariam appropinquans, hisce eandem allocutus est verbis: Ave, gratiâ plena; Dominus tecum, benedicta inter mulieres. Luc. 1, 28. En! uno spiritu duplicem effert titulum. Primo vocat ipsam ἀρχαριωμένην, quod modo gratiâ plena, modo gratiosa, modo gratis dilecta vertitur: sed nemo melius, iudice Pricæo, istam circumloquitur vocem, quam Mystes Apulejanus: Te felicem! te beatam! quam propitia voluntate Numen augustum tantopere dignatur. Plena (quod carptim noto) fuit, gratia, non à se, sed in se; non active, sed passive; non quia distribuit, sed quia